

УДК 373.352.159.99

Єфименко Н. Р.

ЗАСТОСУВАННЯ ВІТАГЕННИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ ОСНОВ ПСИХОЛОГІЇ ТА МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ

A Досліджується методика викладання навчального курсу «Основи психології та міжособистісного спілкування». Розкривається значення використання вітагенних технологій для підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Аналізуються форми організації діяльності учнів.

Ключові слова: вітагенні технології, особистість, життєвий досвід, спілкування, конфлікт.

Актуальність обраної теми зумовлена підвищеним інтересом до застосування інтерактивних методів і використання вітагенних технологій на заняттях із психології, що допомагає студентам у процесі навчання, стимулює їх до самоосвіти, а викладачам дозволяє економно використовувати час навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що вітагенне навчання («vita» – лат. життя) – ґрунтуються на актуалізації життєвого досвіду особистості, її інтелектуально-психологічного потенціалу з освітньою метою [5]. Питання «чого навчати?», тобто проблема завдань і змісту освіти з давніх часів була причиною суперечок між дидактами. Висловлювалися різні погляди на те, що таке освіта, які знання повинна мати освічена людина. До питань використання вітагенних технологій у навчально-виховному процесі зверталися А.С. Белкин, Т.А. Волобуєва, Л.І. Кучин, Ю.В. Вдовиченко, Н.Г. Свинина та ін. [1; 3].

Загалом у центрі уваги дидактики в різні історичні періоди знаходилися різні аспекти: взаємодія вчителя й групи однолітків (Я.А. Коменський); виховальне навчання (І.Ф. Гербарт); взаємодія вчителя, змісту освіти, учня (К.Д. Ушинський); поєднання пізнання й діяльності з розв'язанням буденних, життєво значущих проблем (Дж. Дьюї); вільне навчання й виховання в умовах збагаченого освітньо-виховного середовища (С. Френе). Оригінальними є й сучасні дидактичні пропозиції, висвітлені у праці В.І. Бондар [2].

Опора на життєвий досвід учнів завжди була в центрі уваги педагогів. Академік А.С. Белкін пропонує розрізнати поняття «досвід життя» і «життєвий досвід». Досвід життя – вітагенна інформація, пов'язана з розумінням тих чи інших станів життя і діяльності, яка не має для людини достатньої цінності. Життєвий досвід – вітагенна інформація, що стала надбанням особистості, знаходиться в резервах довготривалої пам'яті і в стані постійної готовності до самоактуалізації в адекватних ситуаціях [1].

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей застосування елементів вітагенного навчання, дослідження специфіки викладання основ психології та міжособистісного спілкування в контексті досліджуваної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Професійно зорієнтоване навчання потребує нових педагогічних і дидактичних підходів. Аналіз світового досвіду дозволяє визначити ефективні компетентнісно зорієнтовані технології: інтерактивні, проектні, дослідницькі, проблемні, розв'язання ситуативних завдань тощо.

Основи психології і міжособистісного спілкування, як фундаментальна наука для всіх клінічних дисциплін, сприяє вихованню у студентів клінічного мислення, вміння аналізувати явища природи, відрізняти норму від патології, застосовувати профілактичні засоби тощо. Звідси постає актуальна науково-методична проблема щодо пошуку й оволодіння нових технологій навчально-виховного процесу, результатами якої має бути синтез здобутих знань студентів, набуття необхідних умінь із даного предмета, що будуть проявлятися в різних видах діяльності майбутнього спеціаліста.

Творчо підійти до організації навчального процесу – це створити на заняттях атмосферу зацікавленості студентів у набутті нових знань і вмінь. Вже на першій лекції з теми «Поняття предмета загальної психології та її розділи» викладач звертає увагу студентів на одну з галузей загальної психології – соціальну психологію, що вивчає закономірності поведінки й діяльності людей, зумовлені фактором об'єднання їх у соціальні групи. Соціальна психологія має практичне значення для медичної психології, бо виявляє психологічні закономірності взаємин особистості медичного працівника та медичного колективу, які впливають на психічний стан хворих і перебіг їх хвороб. Далі викладач підкresлює, що соціально-психологічні дослідження серед населення, спрямовані на пізнання психологічних механізмів формування і виразу громадської думки. Викладач

підкреслює значення впливу зовнішнього світу, оточуючого середовища, соціальних умов, конфліктів на психічний стан людей, на формування, виникнення психосоматичних захворювань (наприклад, гіпертонічної хвороби, виразки шлунка).

Наприклад, знання тем з медичної психології «Особистість», «Психічні якості особистості» будуть використані студентами на заняттях із клінічних дисциплін, де вони будуть вивчати принципи спілкування з хворими, методи постановки різних соматичних захворювань, а також при вивчені суспільних наук, у тому числі соціології, яка розглядає особистість як продукт і елемент суспільних відносин, як учасника і представника повної соціальної групи, яка керується в поведінці своїми потребами та інтересами. З метою активізації у студентів інтересу до знання теми «Особистість» викладач використовує матеріал з художньої літератури. У науковій і художній літературі про С.П. Боткіна (С. Нілов «Боткін») висвітлюється багатогранність особистості професора медицини: «Зміни функції серця часто-густо знаходяться у залежності від ЦНС. Нерідко розлад настає услід за горем, услід за безсонними ночами, під впливом того чи іншого психічного моменту».

Розкриваючи питання з приводу структури особистості щодо потреб, викладач наголошує на важливості задоволення медичними працівниками потреб хворих, які впливають на їхній фізичний стан, а саме: потреби в кисні, в харчуванні, рідині, у сні та відпочинку тощо. Знання цієї теми будуть використані на практичних заняттях із сестринської справи, медсестринства у внутрішній медицині та інших клінічних дисциплін. Медсестри повинні ідентифікувати потреби пацієнта й на них будувати інформацію стосовно догляду за пацієнтами.

Щоб забезпечити неперервність навчання, викладачі, використовуючи новітні технології навчання, мобілізують арсенали отриманих знань.

Зміст лекції «Психічні процеси в нормі та при патології» пов’язані з темами біології «Безумовні та умовні рефлекси», з анатомії «Органи чуттів».

Знання з цих питань використовуються студентами: на практичних заняттях з анатомії та психології; на заняттях з оториноларингології; на заняттях з офтальмології; під час практичних занять із медсестринства у внутрішній медицині, педіатрії, хірургії; під час самостійної роботи.

На теоретичних і практичних заняттях із медичної психології, розглядаючи питання щодо почуттів та емоцій, звертається увага на значення останніх в розвитку соматичних захворювань, що має велике значення для внутрішньої медицини, хірургії, гінекології. Почуття та емоції, особливо, якщо вони сильно виражені та довготривалі, здійснюють вплив як на функціонування організму в цілому, так і його окремих органів.

Вивчаючи зі студентами питання щодо стресу, емоційних розладів й активізуючи розумову діяльність студентів у підготовчому етапі, викладач проголошує один із варіантів гри-лото (студенти за відведенний час повинні продовжити визначення в першій колонці, обравши те, яке знаходиться у другій у будь-якій послідовності).

Серед прийомів підготовки студентів до активного засвоєння знань є розв’язування навчального завдання за його початком: викладач починає розв’язувати питання, а продовжують його студенти. Для цього ж потрібно скористатися раніше набутими знаннями з інших предметів.

При вивченні теми з медичної психології «Психологічні аспекти лікувальної практики і психотерапії» обґрунтовається механізм психогенії, ятрогеній. Викладач зупиняється лише на причинах останніх, а формування психогенії, хід розвитку їх, наприклад, гіпертонічної хвороби, пропонує студентам вирішувати самостійно, використовуючи знання з життєвого досвіду. Цей прийом називається стартою актуалізацією життєвого досвіду учнів. Суть прийому полягає в тому, щоб з’ясувати, яким запасом знань на рівні повсякденної свідомості володіють учні, перед тим, як вони одержать необхідний запас освітніх (наукових) знань. Реалізація даного прийому дає можливість визначити інтелектуальний потенціал як окремих учнів, так і колективу в цілому, створити психологічну установку на одержання нової інформації, використовувати отриману інформацію для створення проблемної ситуації. Технологія використання даного прийому може бути пов’язана з кількома формами організації діяльності учнів:

- пряма постановка питання «Що ви знаєте про...»;
- постановка проблемного питання у вигляді опису якоїсь життєвої ситуації;

– опора на письмові роботи учнів, у яких вони викладають вітаженні знання з наступним аналізом викладачем ступеня їхньої поінформованості в галузі навчальної дисципліни.

Ефективність даного прийому обумовлена трьома основними умовами:

- відповідність поставлених завдань на актуалізацію життєвого досвіду віковим можливостям учнів;
- форма актуалізації також має відповідати віковим можливостям учнів;
- будь-яка форма актуалізації вітаженного досвіду учнів має супроводжуватися ситуацією успіху та створити оптимістичну перспективу.

Як це виглядатиме на занятті зображенено в табл. 1:

Таблиця 1

1. Фізіологічною основою емоцій є...	... у діяльності внутрішніх органів, мімічними змінами на обличчі, виразними рухами.
2. Емоційні переживання (радість, сум) супроводжуються змінами в...	... психічного стану людини, емоцій. При переживанні людиною хронічних негативних емоцій (сум, нездоволення, злість) підвищується артеріальний тиск, змінюється ритм серцебиття.
3. Психосоматика – це напрям медичної психології, що вивчає...	... вплив психологічних факторів (емоцій, стресів) на формування певних соматичних захворювань (гіпертонічна хвороба, виразкова хвороба шлунка).
4. Стан здоров'я внутрішніх органів, формування захворювань цих органів залежить від...	... хронічні, постійні негативні емоції, стреси.
5. Психогенії – це захворювання органів, причиною яких є...	... діяльність нервових центрів, розміщених у головному мозку, в підкірці, які водночас активізують або гальмують діяльність усіх органів людини.
6. Психічний стан хворого, його настрій залежить від...	... стану здоров'я людини. Нездужання, сильне стомлення, зниження артеріального тиску, пригнічуєть настрій.

З метою стимулування мислення у студентів при вивченні теми «Психологічні основи спілкування» викладач підкреслює значення спілкування медичних працівників із хворими для психічного і фізичного здоров’я останніх. Медична сестра, спілкуючись із хворими, допомагає їм у створенні безпечної

ПОРАДИ СПЕЦІАЛІСТА

атмосфери, коли реалізує їхні потреби в заохоченні та розумінні, коли виявляє свою повагу до них.

Інтеграція знань із соціології допомагає студентам зрозуміти основні принципи спілкування медичних працівників із хворими, де головними дійовими особами є особистості медичних працівників, особистості хворих та їхніх родичів.

Із метою закріплення вивченого матеріалу студентам пропонуються тестові завдання, наприклад: викладач називає умови, що сприяють ефективному спілкуванню медичної сестри з хворими і чого треба уникати їй, спілкуючись з хворими: відчуття присутності; ображати почуття та гідність пацієнта; вміння слухати; вміння сприймати; брати участь у суперечках хворого з родичами; щире бажання піклуватись про пацієнта; встановлення психологічного контакту з хворим, щирість; втрутатись без дозволу в особисті та фінансові справи пацієнта; здатність до співчуття; давати фальшиві або нездійсненні обіцянки.

До цього етапу заняття студенти заздалегідь готують збір інформації з періодичних і медичних видань для подальшого обговорення проблем пацієнта. Студенти готують тематику міні-диспутів «В основі соціального життя лежать: інтереси чи норми і цінності?», «Основа суспільного життя – структурний конфлікт чи взаємодія, угода і співробітництво?», «Ваш погляд на етичні обов'язки медичної сестри».

У той же час викладач підкреслює, що іноді під час спілкування медичних працівників між собою і з хворими виникають міжособистісні конфлікти, які є нормальним станом здорового в цілому соціального організму – колективу працівників і колективу хворих, що сприяє засвоєнню, розумінню ролі конфліктів у медичних закладах.

Для покращення ефективності засвоєння матеріалу можна використати прийом додаткового конструктивного незакінченої освітньої моделі. Його формула: «Я пропоную вам ідею, незакінчений твір. Ваше завдання: доповнити, наситити змістом. Опора – ваш життєвий досвід». Прийом особливо ефективний у тих випадках, коли необхідно актуалізувати не стільки вітагенні знання, скільки творчий потенціал особистості, її здатність у самореалізації.

Крім цього, доцільно застосувати прийом тимчасової просторової, змістової синхронізації освітніх проекцій. Суть прийому полягає в тому, щоб дидактичний матеріал викладати з розкриттям тимчасових просторових, змістових зв'язків між фактами, подіями, явищами, процесами.

Із цією метою студенти колективно заповнюють табл. 2, доповнюють її важливими розділами за вивченою темою із сестринської справи «Мистецтво

спілкування. Навчання сестринської справи»:

Таблиця 2

Умови, що сприяють спілкуванню	Вибір каналів спілкування	Чого треба уникати при спілкуванні
Відчуття присутності	Усне (невербалне) мовлення	
Вміння слухати	Немовне (верbalne) спілкування	
Вміння сприймати	Письмове спілкування	

Викладач пропонує студентам звернутись до рішення проблеми конфліктів у соціології. Інтеграція соціологічних понять із приводу соціальних конфліктів і принципів медичної етики з цього приводу дають можливість майбутнім медичним фахівцям навчитись використовувати навіть конфліктну ситуацію з метою відновлення і покращення здоров'я пацієнтів.

Узагальнюючи вищенаведене, треба зробити **висновок**, що заняття із використанням вітагенних технологій дають студентам змогу розкритися особистісно і відкривають у них бажання до самоосвіти й удосконалення, адже це і є головною ціллю навчання. На таких заняттях жоден із учнів не залишається непоміченим, і у кожного є можливість побачити свій результат і свою оцінку.

Отже, використання вітагенних технологій, на нашу думку, дає змогу активно залучати учнів і студентів до процесу здобуття знань, співставляти і використовувати отриману інформацію у повсякденному житті, виконувати більшу кількість завдань за рахунок економно використаного часу.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розробленні критеріїв результативності використання вітагенних технологій у коледжах, професійних училищах, середніх школах.

Список використаних джерел

1. Белкин, А.С. Витагенное образование: многомерно-голографический поход / А.С. Белкин, Н.К. Жукова. – Екатеринбург, 2001. – 179 с.
2. Бондарь В.І. Дидактика / В.І. Бондарь. – Київ : Либідь, 2005. – 264 с.
3. Волобуєва, Т. А. Вітагенні технології компетентнісно орієнтованого навчання / Т.А. Волобуєва // Управління освітою. – 2011. – №7(квітень). – С. 7–9.
4. Костюкевич, О. В. Інтерактивні методи – важливі складники особистісно зорієнтованого навчання / О. В. Костюкевич // Англ. мова та л-ра. – 2013. – №6. – С. 5–6.
5. Кукушин, В.С. Общие основы педагогики / В.С. Кукушин. – Ростов-на-Дону : Изд. центр «Март», 2002.– 224 с.

Дата надходження авторського оригіналу : 09.12.2014

Ефименко Н. Р. Использование витагенных технологий при преподавании основ психологии и межличностного общения.

(A) Исследуется методика преподавания учебного курса «Основы психологии и межличностного общения». Раскрывается значение использования витагенных технологий для повышения эффективности учебно-воспитательного процесса. Анализируются формы организации деятельности учеников.

Ключевые слова: витагенные технологии, личность, жизненный опыт, общение, конфликт.

Yefymenko N. R. The use of new technologies by the teaching fundamentals of psychology and interpersonal communication.

(S) This article researches the teaching methods of the course «Fundamentals of psychology and interpersonal communication». The author discloses the importance of the use of new technologies for improving the educational process. The forms of organization of student's activities are analyzed.

Key words: new technologies, personality, experience, communication, conflict.